

## **FARMERS OF GREATER POLAND AND ENVIRONMENT – ASSESSMENT OF PROBLEMS IN THE LIGHT OF POLL RESEARCH 2005 AND 2007**

### *Summary*

*In this article there are presented of Greater Poland farm producers opinions on agriculture influence on the environment, threats connected with agricultural production, ecological production methods and participation in agri-environment programmes. From 2005 and 2007 research it results, that most farmers generally believe that conventional agriculture does not present threat for environment. Among environment threats reasons, mentioned by farmers in 2007, there is “intensive agricultural production”, which was not noticed in poll research from 2005. Participation in agri-environment programmes declared above 6% respondents tested in 2005 and twice as much respondents tested in 2007. The most popular among Greater Poland’s farmers was environment package – subtype “soil and water protection”.*

## **WIELKOPOLSCY ROLNICY A ŚRODOWISKO – OCENA PROBLEMATYKI W ŚWIETLE BADAŃ ANKIETOWYCH 2005 I 2007**

### *Streszczenie*

*Celem opracowania jest prezentacja opinii wielkopolskich producentów rolnych na temat wpływu działalności rolniczej na środowisko, zagrożeń związanych z produkcją rolną, ekologicznych metod produkcji oraz uczestnictwa w programach rolno-środowiskowych. Z przeprowadzonych w latach 2005 i 2007 badań wynika, że większość producentów rolnych jest przekonana, iż rolnictwo konwencjonalne nie stanowi zagrożenia dla środowiska. Wśród przyczyn zagrożeń środowiskowych wymienianych przez badanych w 2007 r. producentów rolnych znalazła się „intensywna produkcja rolna”, która nie została zauważona w badaniach z roku 2005. Uczestnictwo w programach rolno-środowiskowych zadeklarowało nieco ponad 6% respondentów poddanych badaniu w 2005 r. oraz dwukrotnie więcej ankietowanych w roku 2007. Najbardziej popularnym wśród wielkopolskich producentów rolnych był pakiet środowiskowy – podtyp „ochrona gleb i wód”.*

### **1. Wprowadzenie**

Zmiany świadomości konsumentów żywności, ewolucja polityki wobec rolnictwa i obszarów wiejskich, czy też zmiany zasad finansowania różnych kierunków działalności wymuszają podejmowanie wieloaspektowej analizy skutków związanych z funkcjonowaniem sektora rolno-żywnościowego.

Prowadzenie działalności rolniczej zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju stanowi obecnie jedno z najważniejszych wyzwań stojących zarówno przed producentami rolnymi, jak i podmiotami oraz instytucjami działającymi w tym sektorze. Już w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich wskazano na konieczność realizacji na obszarach wiejskich koncepcji kojarzącej trzy następujące komponenty: dostosowywanie wolumenu i tempa wzrostu produkcji żywności do popytu końcowego, utrzymanie satysfakcjonującego poziomu dochodów ludności rolniczej, powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego [1]. Jednak, aby kojarzyć ze sobą wskazane elementy, konieczna jest wiedza na temat zasadności takich procesów, możliwości, a nade wszystko ich efektów.

Celem opracowania jest prezentacja i analiza porównawcza opinii wielkopolskich producentów rolnych na temat wpływu działalności rolniczej na środowisko, zagrożeń związanych z produkcją rolną, ekologicznych metod produkcji oraz uczestnictwa w programach rolno-środowiskowych, opinii wyrażonych w ramach badań ankietowych powtórzonych dwukrotnie – w 2005 i 2007 roku.

### **2. Metody badań**

W opracowaniu wykorzystano część wyników badań ankietowych, przeprowadzonych w 2005 oraz 2007 r. na próbie 200 wielkopolskich producentów rolnych. Badaniem objęto gospodarstwa rolne z 10 powiatów województwa wielkopolskiego, wytypowanych w oparciu o wskaźnik intensywności produkcji rolnej.

Do obliczenia wskaźników dla powiatów, wykorzystano wartości wskaźników intensywności poszczególnych rodzajów produkcji roślinnej i zwierzęcej według B. Kopcia [2]. Powiaty w zależności od wartości wskaźnika podzielono na trzy grupy: I grupa – powiaty z ekstensywną produkcją rolną (wartość wskaźnika poniżej 200; 60 ankiet), II grupa – powiaty o mało intensywnej produkcji rolnej (wartość wskaźnika 200-250; 100 ankiet) oraz III grupa - powiaty z intensywną produkcją rolną (wartość wskaźnika powyżej 250; 40 ankiet).

Do określenia liczby gospodarstw poddanych badaniu zastosowano dobór kwotowy, uwzględniający liczbę gospodarstw w województwie, grupach powiatów oraz poszczególnych powiatach. W każdym powiecie do badań ankietowych wybrano od 1 do 3 miejscowości wiejskich, w których przeprowadzono po 10 ankiet. W wyniku weryfikacji formalnej i merytorycznej z dalszej analizy wyeliminowano 4 ankiety z roku 2005.

### **3. Wyniki badań**

#### **3.1. Wpływ działalności rolniczej na środowisko**

Zgodnie z wynikami badań z roku 2005, blisko 80% ankietowanych przekonanych było, iż rolnictwo

konwencjonalne nie stanowi zagrożenia dla środowiska, około 10% - że tak, a kolejne 10% nie miało zdania na ten temat. Wyniki z roku 2007 wskazują, iż przekonanie o nieszkodliwości działalności rolniczej dla środowiska jest już mniejsze – o 16% zmniejszyła się grupa respondentów wyrażających taką opinię (rys. 1). Mimo, iż odsetek ankietowanych, którzy zauważają zagrożenia środowiskowe związane z rolnictwem zwiększył się nieznacznie (o niespełna 2%), podwoił się jednak odsetek producentów rolnych nie mających zdania w analizowanym zakresie. Wskazywać może to na jedną z dwóch opcji – respondenci nie zastanawiają się nad przedmiotową kwestią, bądź też zauważyli problem, ale niezbyt dobrze go jeszcze rozpoznali.

Za najczęstszą przyczynę zagrożeń środowiskowych płynących z działalności rolniczej, ankietowani wymieniali zarówno w roku 2005 jak i 2007 stosowanie dużych ilości środków ochrony roślin i nawozów (rys. 2). We wcześniejszych badaniach znaczącą rolę przypisywali rolnicy złemu gospodarowaniu gnojowicą i obornikiem – w badaniach z roku 2007, ten problem wskazywała zaledwie połowa ankietowanych w stosunku do wskazań z roku 2005. Sytuacja ta jest efektem podejmowania w wielu gospodarstwach w ostatnich latach działań mających na celu zabezpieczenie miejsc składowania nawozów naturalnych i organicznych, m. in. budowy płyt gnojowych, instalowania zbiorników do przechowywania nawozów płynnych<sup>1</sup>.

Interesującym jest fakt pojawienia się wśród przyczyn zagrożeń środowiskowych wymienianych przez badanych w 2007 r. producentów rolnych, intensywnej produkcji rolnej. Problem intensyfikacji produkcji rolnej w powiązaniu z konkurencyjnością, czy specjalizacją podmiotów często dyskutowany jest w środowisku naukowym. Badania wskazują jednak, iż kwestia ta została dostrzeżona także przez samych rolników. Należy mieć nadzieję, iż kolejnym krokiem producentów rolnych będzie intensyfikacja działań – tyle tylko, że nie produkcyjnych, a prośrodowiskowych.

### 3.2. Postrzeganie rolnictwa ekologicznego

Rolnictwo ekologiczne jest pojęciem najbardziej znanym ankietowanym producentom rolnym spośród różnych pojęć określających metody produkcji rolnej przyjazne środowisku - rolnictwo zrównoważone, ekologiczne, integrowane. Na znajomość pojęcia *rolnictwo ekologiczne*, wskazało w 2005 r. blisko 93% respondentów, w roku 2007 – ponad 93% (rys. 3). Na przestrzeni dwóch lat, w odstępie których prowadzone były badania, zmienił się odsetek producentów rolnych deklarujących znajomość pojęcia *rolnictwo zrównoważone* (wzrost o około 10%) oraz *rolnictwo integrowane* (wzrost o 2%). Może to świadczyć bądź o większym zainteresowaniu rolników poszerzeniem

wiedzy o metodach produkcji rolnej przyjaznych środowisku, bądź też o intensyfikacji działań informacyjnych w tym obszarze. Nie można wykluczyć, że na wynik badań złożyły się oba te zjawiska.

Mając do wyboru dziesięć czynników decydujących o podejmowaniu gospodarowania metodami ekologicznymi, za najważniejszy respondenci uznali troskę o zdrowie rodziny – średnia ocena zarówno w badaniach z roku 2005, jak i 2007 r. - 1,8 (rysunek 4)<sup>2</sup>. Jako najważniejszy powód wskazało go 145 respondentów (74% ogółu) w roku 2005 oraz 151 (76% ogółu) w 2007 roku. Na kolejnych miejscach w hierarchii ważności znalazły się troska o jakość produktów rolnych oraz troska o stan gleby.

Najmniej ważnym czynnikiem w roku 2005 okazała się troska o piękno krajobrazu wsi, która w badaniach z roku 2007 znalazła się na miejscu ósmym. Może to świadczyć o dostrzeganiu znaczenia rolnictwa, nie tylko jako producenta żywności, ale także producenta tzw. dóbr wolnych (np. krajobrazu).

Czynniki ekonomiczne – wyższe ceny zbytu, dofinansowanie produkcji ekologicznej, czy też niższe nakłady na nawożenie oraz ochronę roślin były i są nadal średnio ważne dla podejmowania decyzji o ekologicznym gospodarowaniu.

Jak wynika z badań, podobny odsetek producentów rolnych wskazał w kolejnych badaniach na produkcję żywności ekologicznej jako atrakcyjną formę działalności (około połowa respondentów). W roku 2007 o 7% zmalał odsetek ankietowanych nie upatrujących w produkcji żywności ekologicznej atrakcyjnej formy gospodarowania, wzrosła natomiast o ponad 6% liczba rolników nie mających zdania na ten temat.

Przedstawiciele połowy ankietowanych gospodarstw nie wykazali podczas badań w latach 2005 i 2007 zainteresowania podjęciem produkcji ekologicznej żywności (rysunek 5). Zmalał w 2007 r. odsetek respondentów deklarujących chęć rozpoczęcia takiej działalności (o blisko 4%) w stosunku do roku 2005, wzrosła natomiast grupa rolników niezdecydowanych w tym zakresie (o 5%).

Taka opinia respondentów może wskazywać na niezbyt dobre doświadczenia funkcjonujących w sektorze produkcji żywności ekologicznej gospodarstw, bądź też na posiadanie zbyt małej wciąż wiedzy, aby deklarować takie decyzje.

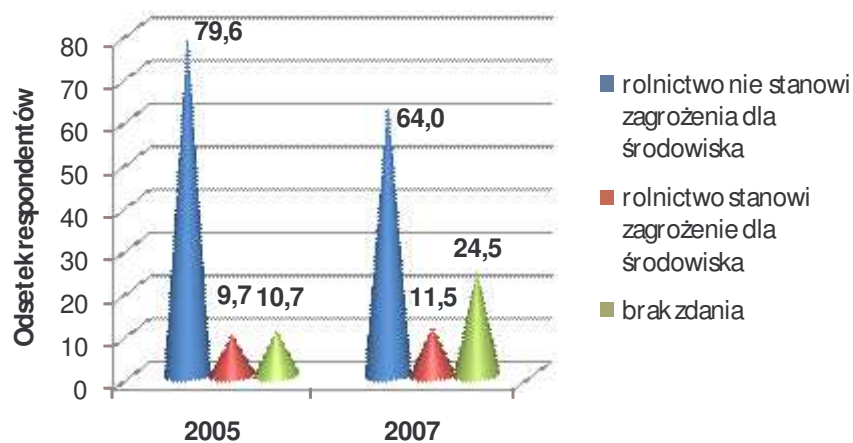
### 3.3. Uczestnictwo producentów rolnych w programach rolno-środowiskowych (PRS)

Uczestnictwo w programach rolno-środowiskowych zadeklarowało nieco ponad 6% respondentów poddanych badaniu w 2005 r. (12 spośród 196) oraz dwukrotnie więcej ankietowanych w roku 2007 (26 spośród 200). Z badań wynika zatem, że PRS stają się coraz popularniejsze, chociaż wciąż jeszcze uczestniczy w nich niewielki odsetek rolników.

Najbardziej popularnym wśród wielkopolskich producentów rolnych był pakiet środowiskowy – podtyp „ochrona gleb i wód”, w którym to uczestniczyło w 2005 r. 83% ogółu uczestników PRS, w roku 2007 – 92%. Szczegółową strukturę udziału ankietowanych rolników deklarujących przystąpienie do PRS zawiera tab. 1.

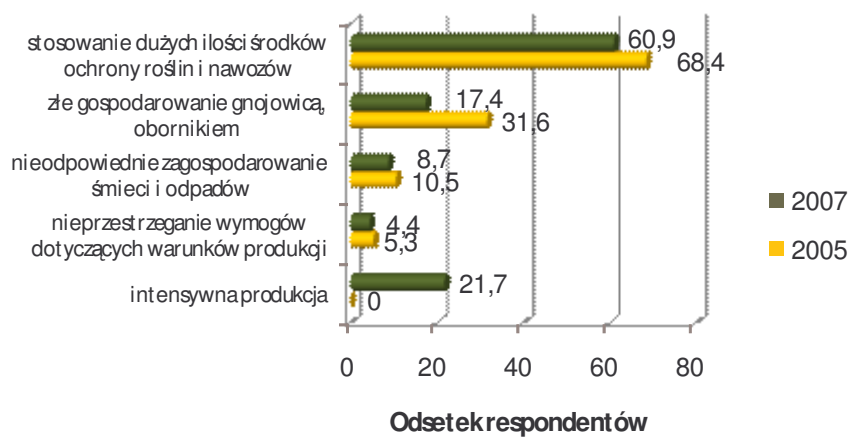
<sup>1</sup> Działania te wymuszane są przez prawo - zgodnie z art. 25 *Ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu* (Dz. U. 2007, nr 147, poz. 1033) nawozy naturalne w postaci stałej powinny być przechowywane na nieprzepuszczalnych płytach, zabezpieczonych w taki sposób, aby wycieki nie przedostawały się do gruntu (przepis wejdzie w życie 1 stycznia 2009 r.). Nawozy naturalne płynne przechowuje się wyłącznie w szczelnych i zamkniętych zbiornikach (przepis wejdzie w życie 1 stycznia 2011 roku).

<sup>2</sup> Dziesięciu czynnikom respondenci przypisywali rangi: 1 – dla najważniejszego, 10 – dla najmniej ważnego.



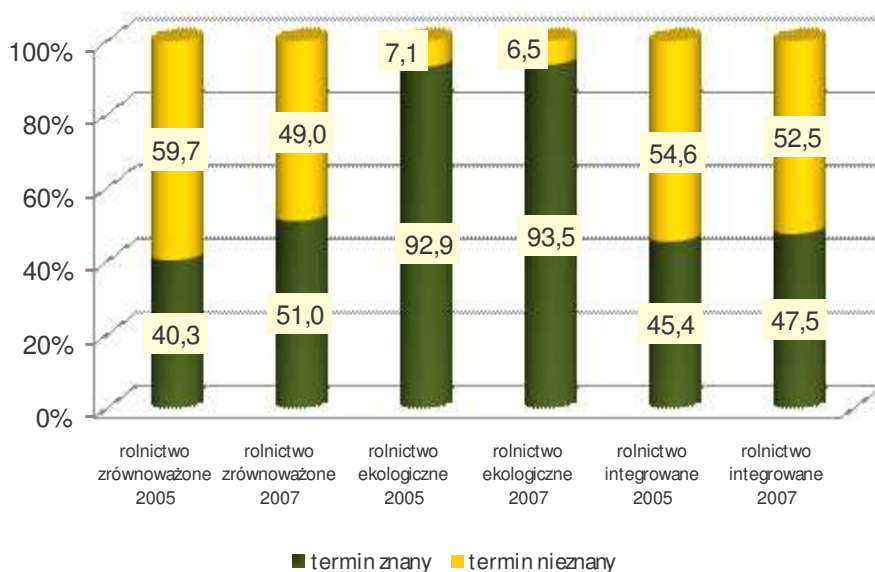
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 1. Opinia producentów rolnych na temat zagrożenia rolnictwa dla środowiska  
Fig. 1. Respondents' opinion on the agriculture threat to the environment



Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 2. Przyczyny, dla których rolnictwo konwencjonalne stanowi zagrożenie dla środowiska  
Fig. 2. Causes for which conventional agriculture poses a threat to the environment



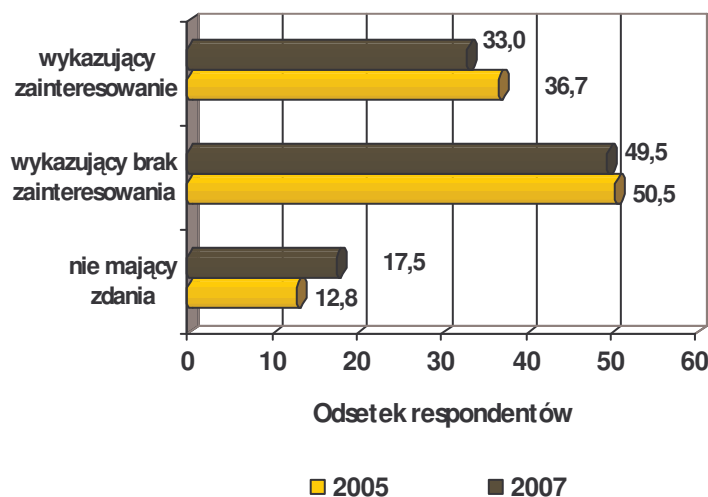
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 3. Opinia producentów rolnych na temat znajomości pojęć określających metody produkcji przyjazne środowisku  
Fig. 3. The farmers opinion about knowledge of the concepts which characterize environmentally friendly production methods



Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 4. Hierarchia ważności czynników decydujących o podejmowaniu gospodarowania metodami ekologicznymi  
Fig. 4. Importance hierarchy of the factors which determine farming with application the environmentally friendly methods



Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 5. Struktura producentów rolnych w zależności od zainteresowania podjęciem produkcji ekologicznej żywności  
Fig. 5. The farmer's structure depending on interest in ecological food production

Tab. 1. Pakiety działań programu rolno-środowiskowego wybrane przez badanych producentów rolnych  
Table 1. Packages of the agri-environmental programme actions chosen by farmers poll

Nazwa pakietu				Liczba gospodarstw		
Paki et	Waria nt	Opcj a	Kod	2005 r.	2007 r.	
S02	b	02	S02	<b>Rolnictwo ekologiczne</b>	<b>1</b>	<b>1</b>
			S02b 02	Trwałe użytki zielone (z certyfikatem)	1	1
P01	b		P01	<b>Utrzymanie łąk ekstensywnych</b>	<b>1</b>	<b>2</b>
			P01b	Pólnaturalne łąki dwukośne	1	2
K01	b	c	K01	<b>Ochrona gleb i wód</b>	<b>10</b>	<b>24</b>
			K01b	Międzyplon ozimy	3	13
			K01c	Międzyplon ścierniskowy	7	11
<b>Ogółem</b>				<b>12</b>	<b>27*</b>	

\* W 2007 r. 26 rolników zadeklarowało udział w PRS, przy czym 2 respondentów uczestniczy w 2 pakietach jednocześnie, a 1 respondent nie podał informacji jakiego pakietu jest uczestnikiem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych oraz [www.minrol.gov.pl](http://www.minrol.gov.pl)



Spośród rolników, którzy przystąpili do PRS, w 2005 r. połowa miała zastrzeżenia do funkcjonowania programu (6 rolników), w roku 2007 – niespełna 1/5 (5 rolników). Uwagi dotyczyły następujących kwestii:

- terminy wypłat (niedotrzymywanie),
- wymagania do spełnienia (zbyt wysokie),
- informacje dotyczące programów (ubogość),
- terminowość rozpatrywania wniosków (niedotrzymywanie),
- wysokość dotacji (zbyt niskie).

Respondenci - uczestnicy PRS, wskazywali na niedostatek informacji o programach, a problem ten wraz z problemem słabego uczestnictwa rolników w PRS, znalazł także wyraz w opinii rolników nt. potrzeby poszerzania wiedzy na ten temat. Dodatkowe informacje o PRS chcieliby uzyskać 137 spośród 196 badanych w 2005 r. producentów rolnych (70%) oraz 146 spośród 200 badanych w roku 2007 (73%).

#### 4. Wnioski

1. Producenci rolni w zdecydowanej większości są przekonani, iż rolnictwo konwencjonalne nie zagraża środowisku. Na przestrzeni lat 2005-2007 wzrósł jednak odsetek respondentów nie mających zdania na temat oddziaływania rolnictwa na środowisko. W ostatnich latach coraz więcej i coraz częściej podejmuje się problematykę ochrony środowiska w sektorze rolnym, niemniej jednak informacje z tego zakresu nie zawsze docierają do samych zainteresowanych. Zdaniem wielu naukowców badających sektor rolno-żywnościowy, zagrożenia dla środowiska generowane przez rolnictwo są stosunkowo nieduże, najczęściej punktowe. Należy jednak upowszechnić informacje o potencjalnych zagrożeniach i możliwościach ich przeciwdziałania, żeby wyprzedzać zdarzenia, które mogą mieć miejsce w przyszłości. Zagrożenia

środowiskowe to przecież nie tylko zanieczyszczenia gleb, wód, powietrza, ale także zagrożenia związane z zachowaniem bioróżnorodności, dobrostanu zwierząt itp.

2. Wielkopolscy producenci rolni nie wykazują dużego zainteresowania produkcją żywności ekologicznej, jednak są zainteresowani w znacznym stopniu poszerzaniem swojej wiedzy dotyczącej środowiskowych aspektów działalności. To bardzo ważne w przypadku Wielkopolski, którą charakteryzuje dość intensywne rolnictwo, dla której ważniejszym problemem wydaje się ograniczanie złego wpływu działalności rolniczej na środowisko, niż przestawianie gospodarstw na ekologiczne. Zatem wśród niezbędnych działań, które mogą służyć w przyszłości realizacji wizji wsi i rolnictwa funkcjonujących na zasadach zrównoważonego rozwoju, należy wymienić przede wszystkim właściwy i sprawny system informacji np. na temat rolnictwa zrównoważonego, programów rolno-środowiskowych, możliwych do podjęcia na rzecz środowiska działań.

3. Zwiększył się w okresie 2005-2007 odsetek producentów rolnych uczestniczących w programach rolno-środowiskowych. Zachęcającym dla rolników nie uczestniczących dotychczas w programie jest fakt rosnącego zadowolenia producentów rolnych z realizacji i efektów funkcjonowania w programach. Dobrze rokuje na przyszłość także odsetek rolników wyrażających chęć poszerzenia wiedzy w tym zakresie (około 70% badanej populacji).

#### 5. Literatura

- [1] Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich. MRiRW, Warszawa 2004.
- [2] Kowalak Z.: *Ekonomika i organizacja rolnictwa*, cz. 1. Wyd. eMPI<sup>2</sup>, Poznań 1997.